

זה לא יתננו לו.

ואמר רב ששת: מה טעם, למה לא יתננו לו? מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, שהכהן לוקחו ומוכן לטרוח בו כדי שיתננו לו ולא לכהן אחר.

אמרו ליה: התם, שם כשלוקחו לפני זמנו, מוכחא מילתא, מוכח הדבר שלוקחו כדי שלא יתננו לכהן אחר, כי הרי בשביל זה מוכן הכהן לטפל בו כבר עתה.

אבל הכא, מוזבן קא זבנינן. בקניה שקנינו ממנו אינו נראה ככהן המסייע.

לישנא אחרינא (380).

אמר להו: לא שמייע לבו הא דאמר רב חסדא וכו' ואמר רב הונא בריה דרב יהושע: משום שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות?

אמרי ליה: לא שמייע לן. כלומר, לא סבירא לן? אין אנו סבורים כלל שיש איסור של "נראה כמסייע".

אמר להו: והא מתניתין היא, דתנן וכו'. ואמר רב ששת, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות? ואיך אתם יכולים לומר "לא סבירא לן", הרי משנה היא?

אמרו ליה למר זוטרא: התם, לא יהיב דמי,

אינו נותן לכהן דמים עבור הבכור, אלא אדרבה, הכהן מטפל בו בחנם כדי שיתנוהו לו ולא לאחר. אבל הכא, הא יהיבנא דמי, הלא קנינו אותו מן הכהן, ואינו עושה עמנו טובה כדי שניתן לו פעם אחרת! מאי אמרת, אם יש לך להשיב על כך, שיש לחשוב דלמא מוזיל כהן לגביה, יתכן שהוא מוכרו בזול משום דסבר, כי הוה ליה כאשר יהיה לישראל הזה בכור אחריתי, יהיב לוי! שמחשב הכהן שיתנו לו הישראל בפעם אחרת. דבר זה, לא מסיק אדעתיה, אינו מעלה הכהן בדעתו, כי לא שביק ודאי דנקיט בידיה, אינו מניח הישראל ומוזיל את הבכור שיש לו בוודאות בידיו, ונקיט ספק, דלא ידע אי הוה יהיב ליה או לא, על הספק אולי יתנו לו בפעם אחרת, כי אולי לא יתנו לו, ואינו מסתמך על כך.

שהרי אין דרכו של אדם לחשב כך, כי אמרי א-ט אינשי, דרך אנשים לומר: בוצינא טב מקרא. משל הוא: דלעת קטנה של עתה, טובה היא מדלעת גדולה של מחר. (381) כלומר, מוטב שאמכרנו עתה בשוויו, כי שמא גם אם אוזיל לו את המחיר עתה זה לא יועיל לי כלום בעתיד, שלא יתן לי בפעם אחרת את הבכורות שלו.

מתניתין:

המשנה מבארת מהו סוג הבהמה אשר המרה

בוצינא הוא קישואין וקרא הוא דלעת. ודלעת גדולה וחשובה יותר מקישואין אלא שמתאחרת להתבשל, והקישואין ממהרת להתבשל. ומשל הדיוט כך הוא: אדם אוהב הקישואין יותר מפני שנהנה בה מהרה, ממה שהוא אוהב דלעת

380. על פי גירסת הרמב"ן והרא"ש במסכת בכורות [שם].

381. כן פירש רש"י.

התוס' במסכת כתובות [פג ב] מפרשים:

ממנה עושה תמורה.

ממירין מן הצאן, של קדש, על הבקר, של חול. ומן הבקר, של קדש, על הצאן, של חול. (382) וכן מן הכבשים על העזים, ומן העזים על הכבשים. מן הזכרים על הנקבות ומן הנקבות על הזכרים. ובגמרא יבואר הטעם.

מן התמימין, של קודש, על בעלי מומין, של חול, ומן (383) בעלי מומין, של קודש, על התמימין, של חול. ומנין שממירין מן התמימין על בעלי מומין ומבעלי מומין על

התמימין? שנאמר [ויקרא כז] "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב". "טוב" היינו תמימין, ו"רע" היינו בעלי מומין. (384) ודרשינן, "טוב", תמים של חולין, (385) לא יתפיס "ברע", בבעלי מומין של קודש. "ואם המר ימיר, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". מכאן למדנו שבעלי מומין של קודש עושים תמורה על תמימין של חולין. וממה שנאמר "או רע בטוב" דרשינן, שלא ימיר "רע", דהיינו בעלי מום דחולין ב"טוב" בתמימין של קודש. "ואם המר ימיר, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". מכאן למדנו שתמימין של קודש עושה

ולהמתין עד שתבשל אף על פי שהיא טובה יותר.

זו". עיין בספר מתן בסתר.

383. גירסת השיטה מקובצת.

382. במשנה שבמשניות הגירסא הפוך "מן הבקר על הצאן ומן הצאן על הבקר", וכן בהמשך המשנה. וכתב התוס' יום טוב שנוסח המשנה הוא בדרך "זו ואין צריך לומר זו", כלומר, אם אפילו מן הבקר על הצאן, שיש כאן הורדה מערכה — נתפסת התמורה, כל שכן מן הצאן על הבקר. ונמצאנו למדים שפירוש סידור לשון המשנה הוא: הראשון הוא הקדש והשני הוא החול. [כלומר, אף על פי שבלשון התורה נחלקו רש"י ותוס', כמו שיבואר. אבל בלשון המשנה שאמרה "על" — בודאי שהשני הוא החול].

384. וכן שנינו בתורת כהנים: מנין "לרע" שהוא בעל מום? תלמוד לומד [דברים יז] "לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע".

ומפרש הגור אריה: משום דגבי קרבן ליכא למימר טוב שהוא שמן וכריא ורע שהוא כחוש, דלגבי הקרבה אין חילוק בין כחוש ושמן.

385. רש"י סובר בכל הסוגיא כי מה שאמרה התורה "טוב ברע" היינו טוב של חולין ברע של הקדש. ומה שכתבה התורה "רע בטוב" היינו רע של חולין בטוב של הקדש.

וזה הכלל: הראשון הוא חולין הנתפס בתמורה, והשני הוא הקודש.

ורש"י עצמו מפרש להיפך בסוגיא דבכורות [יד ב] כפירוש תוס'.

והנה, בהערות בחברותא על התוספות מסכת תמורה מבואר בשם החק נתן, שפשטות לשון המקרא הוא: הראשון של קודש בשני של

ולפי גרסתנו צריך לומר שהוא בנוסח "לא זו אף זו". דהיינו: לא זו בלבד שנתפסת התמורה מן הצאן של קדש על הבקר של חולין, שיש כאן ההעלאה מערכה, אלא אפילו מן הבקר של קודש על הצאן של חולין, גם כן נתפסת התמורה. אבל בהמשך המשנה, בכבשים ועזים, בזכרים ונקבות, תמימין ובעלי מומין, צריך לפרש לפי גירסתנו בדרך "זו ואין צריך לומר

תמורה על בעלי מומין של חולין.

כלומר, איזה "רע" (386) עושה תמורה? בעלי מומין של קודש, שקדם הקדישין [הקדשה שלהם] את מומן, שכשהקדישו אותם היו תמימין ואחר כך נפל בהם מום, אבל אם קדם מומן את הקדישין — אינו עושה תמורה. ובגמרא יבואר מדרשת המקרא (387).

והמשנה מבארת: מה שדרשנו מ"טוב ברע", ש"רע" דקודש עושה תמורה, אינו בכל בעלי מומין של קודש, אלא: ואיזהו "טוב ברע",

חולין.

אבל השיטה מקובצת מבאר שרש"י מפרש המקרא: "לא יחליפנו ולא ימיר" את "שלו" החולין שהוא "טוב", ב"רע" של קודש. ועיין בשיטה מקובצת [מהדורת ריד"א] בשם הרב המעילי.

ועיין בהגהות דברי נחמיה המציע לשנות הגירסא כאן ברש"י ולהתאימה לגירסתו שם בכורות.

ובקדשי דוד מתרץ שרש"י מפרש כאן כפי הגירסא כאן, ואילו שם מפרש לפי המשמעות שם, עיין שם בגמרא.

386. ביאור דברי רש"י: מה שאמרה המשנה ואיזהו "טוב ברע", לא מתפרש: איזהו טוב ברע הכתוב בתורה, כיון שהגמרא דרשה הדרשה של "טוב מעיקרו וכו'" מ"רע בטוב" האמור בסיפא של הפסוק. אלא, כלומר [והוא לשון המשנה]: איזה רע של קודש נתפסת עליו התמורה? שקדם הקדישין את מומן בלבד.

וביתר ביאור: בגמרא מובאת ברייתא הדורשת [בין לאביי ובין לרבא] מלת "טוב" השני המיותרת, ללמדנו שרק "טוב" המוחלט, והוא שקדם הקדישין למומן עושה תמורה. ולמעוטי קדם מומן להקדישין. כל זה אמור בדרשת המקרא.

ויש לשים לב כי מה שנקרא "טוב" בדרשת המקרא, כשקדם הקדישין את מומן, נקרא "רע" בלשון המשנה. לפי שהגמרא דנה על קדם הקדישין את מומן ביחס לקדם מומן להקדישין, לפיכך קראה אותו התורה טוב. מה שאין כן

במשנה, הדנה בקדם הקדישין את מומן ביחס לתמימין, לפיכך קראתו המשנה בלשון המשנה רע.

ובדבר זה סוברים תוס' ד"ה איזהו כמו רש"י.

387. הרמב"ם כתב [פרק א מהלכות תמורה הלכה יג]: המקדיש בעלת מום קבוע — אינה עושה תמורה, מפני שלא נתקדש גופה קידוש גמור ואינה אלא קדושת דמים.

וכן מבואר במסכת חולין [קל] ובכורות [יד] שבקדם מומן להקדישין הוא קדושתן קדושת דמים בלבד. ושם מבארת המשנה הרבה הלכות קדושה שאין בהם מחמת שהוקדשו בהיותם בעלי מום, ובתוכם נאמר שם "ואין עושין תמורה".

הקשה השיטה מקובצת [בכורות שם]: למה צריך קרא למעט קדם מומן להקדישין, ואיך אמרה הברייתא מובאת בגמרא "יכול אפילו קדם מום קבוע להקדישין", הלא דינם כקדשי בדק הבית שאינם עושים תמורה, כמו ששינונו לקמן [יג א]? ושם מבואר הטעם מדוע קדשי בדק הבית אינם עושים תמורה, אי משום שאין שמן "קרבן" או משום שילפינן ממעשר בהמה הקדוש קדושת מזבח. ואם כן, ממה נפשך — אין קדשים שקדם מומן להקדישין עושין תמורה, כי אינם לא "קרבן" ולא "קדשי מזבח"?

ומתריך: כיון דהקדיש דמיו למזבח שפיר הוי קדושת הגוף לעשות תמורה כמו בעלי מומין העושין תמורה [אף על פי שאינם עתה לא "קרבן" ולא "קדשי מזבח"]. ואם התורה לא

גמרא:

ודנה הגמרא: **מנא הני מילי**, מניין נלמדים כל התמורות ששנתה המשנה?

תלמוד לומר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו, טוב ברע או רע בטוב". ואיזהו טוב ברע? בעלי מומין שקדם הקדישן את מומן, ולא⁽³⁹⁰⁾ שקדם מום קבוע להקדישן.

ומבררת הגמרא: **מאי תלמודא**, מה הלימוד? כלומר, איך נדרש מהמקרא?

אמר אביי: נכתוב,⁽³⁹¹⁾ התורה יכלה לכתוב "לא ימיר אותו טוב ברע"⁽³⁹²⁾ או רע ברע, שאז היה משמע "לא ימיר אותו", וההמרה האסורה היא "טוב" של חולין ב"רע" של קודש, או "רע" של חולין לא ימיר "בו", בכל קודש, בין טוב ובין רע⁽³⁹³⁾ [ולקמן יבואר איך היה נלמד טוב של חולין בטוב של קודש] —

ואם כן, זה שכתבה התורה "בטוב" בתרא, השני, למה לי?

דתנו רבנן: נאמר בתורה [שם] "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו טוב ברע ורע בטוב. ואם המר ימיר בהמה בבהמה, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". וממה שנאמר "בהמה בבהמה"⁽³⁸⁸⁾ **מכאן** אנו למדים, **שממירין מן הצאן על הבקר, ומן הבקר על הצאן. מן הכבשים על העיזים, ומן העיזים על הכבשים. ומן הזכרים על הנקבות, ומן הנקבות על הזכרים. ומן בעלי מומין על התמימים, ומן התמימים על בעלי מומין.**

יכול אפילו קדם מום קבוע⁽³⁸⁹⁾ להקדישן ממירין עליהן?

יחליפנו ולא ימיר אותו רע בטוב או רע" — בטוב אחרת למה לי? שמע מינה: טוב מעיקרו וכו'.

כלומר, אף על פי שהתורה כתבה מקודם "טוב ברע" ואחר כך "רע בטוב", מכל מקום הנוסח המוצע בפי אביי הוא: קודם תכתוב התורה "רע בטוב", ואחר כך תוסיף התורה "או רע". ולפי נוסח מוצע זה — יתפרש המקרא הכי: לא ימיר רע של קודש [לשיטתם שהראשון הוא קודש] בטוב של חולין, וגם לא ברע של חולין [וטוב של קודש ברע של חולין נלמד מקל וחומר או מגילוי מילתא, כמבואר בהמשך דברי אביי]. וממה שהוסיפה התורה וכתבה "בטוב" השני — דרשינן, טוב מעיקרו, וכולי. ועיין המשך דברי הברכת הזבח והחק נתן.

393. מפשטות סוגיא זו, ומכל אופני הדרשות בין לאביי ובין לרבא, יוצא כברור שרע ברע

היתה ממצטת אותם, הוה אמינא שאכן עושין תמורה. ועיין בחידושי הגרי"ז ובשיעורי הגרמ"ה.

388. הרמב"ם בפירושו המשנה והרע"ב כתבו: מפני ששם "בהמה" כולל כל אלו. והשיטה מקובצת כתב: משום ריבוי בהמה כמה פעמים.

389. גירסת השיטה מקובצת.

390. גירסת השיטה מקובצת.

391. גירסת רש"י.

392. כן היא גירסת רש"י. אבל תוס' גורסים גירסא אחרת. כן כתבו הברכת הזבח והחק נתן וכן כתבו מפורשות בד"ה לאביי.

וגירסתם היא: אמר אביי נימא קרא "לא

השני, בא ללמדנו: טוב מעיקרו עושה תמורה, ואילו רע מעיקרו אינו עושה תמורה.

ודנה הגמרא: ואביי אמר: לא צריך דרשה ללמוד "טוב בטוב", כי קל וחומר הוא: ומה טוב (398) של חולין ברע של קודש, דעלווי קא מעלי ליה, הוא מעלה את ההקדש — לקי. כשהוא ממיר טוב בטוב, דכי הדדי נינהו, ששניהם שווים ושניהם טובים — האם לא כל שכן דלקי?

ורבא, משיב על דברי אביי: אכן, אפשר ללמוד מקל וחומר איסור או הלכה, אבל עונש מלקות אין ללמוד, כי אין עונשין מן הדין. הלכך איצטריך דרשה מיוחדת לעונש מלקות על המרת טוב בטוב.

ואביי אמר לך: האי (399) לאו עונשין מן הדין הוא, ולא נלמד מקל וחומר, אלא אנלווי מילתא בעלמא היא, הוא לימוד של הוכחה

שמע מינה: טוב מעיקרו, שרק אם בשעה שהוקדש היה תמים, ואחר כך נפל בו מום, הוא עושה תמורה. ואילו רע מעיקרו אין עושה תמורה. (394)

רבא אמר: תרווייהו "טוב", גם הראשון וגם השני, ייתורי מיתרים הם לדרשה. כיצד? אם כן, אם אכן התכוונה התורה לטוב ברע ורע בטוב, נכתוב קרא, יכלה התורה לכתוב "לא יחליפנו ולא ימיר אותו ברע או רע בו", וממה שהיה נאמר "אותו ברע", היה משמע "טוב ברע", כלומר, "אותו" והוא הקודש, ברע של חולין. וממה שנאמר "או רע בו" היה משמע רע של חולין בטוב של קודש. (395) ואם כן, למה לי למכתב תרווייהו "טוב"?

לומר לך: חד טוב, ה"טוב" הראשון (396) המיותרת בא ללמדנו, שאפילו טוב בטוב (397) נמי — כי ממיר לקי, הוא לוקה אפילו בממיר טוב בטוב. ואידך ו"טוב"

397. גירסת השיטה מקובצת והצאן קדשים והחק נתן.

398. המשך דברי הברכת הזבח והחק נתן. לשיטת התוס' צריך לגרוס כאן: ואביי אמר: קל וחומר: ומה רע בטוב, כלומר [הראשון הוא הקודש והשני הוא החולין]: מה רע של קודש בטוב של חולין, דעלווי קא מעלי ליה, הוא ממירו בדבר הטוב ממנו — לקי, טוב בטוב דכי הדדי נינהו, לא כל שכן? ! ושוב כתב החק נתן, שאין צורך לשנות הגירסא, ומה שנאמר כאן — אינו ביאור בלשון המקרא, אלא לשונו של אביי. וכן כתב השיטה מקובצת [השמטות אות ז בסוף].

399. גירסת רש"י.

עושה תמורה. אבל שיטת רש"י לקמן [כז א] היא, שרע ברע אינו עושה תמורה. ושם מבואר.

394. הגר"א מפרש את משמעות הדרשה: מה שכתבה התורה "טוב" השני — דרשין כמלת תנאי, כלומר, ובתנאי שהקודש הוא טוב מוחלט, ולא כשקדם מומן להקדישן. וכנראה שלכך התכוון הצאן קדשים.

395. וביתר ביאור: א. "אותו" [לפי "הוה אמינא" זו] הוא ודאי הקודש, בין לרש"י ובין לתוס'. ב. אותו "ברע" — משמע שהוא איננו רע, אלא אדרבה הוא טוב. ג. ואחרי ש"אותו" הוא טוב, מה שנאמר אחר כך "בו" מוסב על ה"אותו" שהוא טוב של קודש.

396. על פי הגר"א.

ולכתוב, די שהתורה תכתוב "לא יחליפנו", ולא בעי, אז לא צריכה לכתוב "ולא ימיר אותו", כי למה נחשוב שבהמה של עצמו אינו אסור כבשל אחרים (401)?

ומתריצין: אי כתב הכי, אם התורה היתה כותבת "לא יחליפנו" בלבד, הוה אמינא, היינו אומרים, שרק כאשר (402) מחליף בשל אחרים, ואמר "תצא זו, בהמתי של קודש תצא מקדושתה, ותבנס זו, בהמה של חברו תיכנס לקרבן במקומו" והוא מתכוין לתת לו בהמתו — הוא דלקי (403), משום שלפי טעותו התכוין להוציא הקדש לחולין (404) —

אבל כשהוא ממיר, דתרווייהו קא מקדיש להו (405), ואינו מתכוין להוציא לחולין בהמת הקודש — אימא, הוה אמינא לומר שלא לקי —

קמשמע לן, משמיעה לנו התורה "לא ימיר",

פשוטה, שכשם שלוקה כשמיר רע דקודש בטוב של חולין, כמו כן כשממיר טוב בטוב, משום, דמי גרע טוב מרע, כלומר, האם גרוע טוב של קודש מרע של קודש, שכשם שרע של קודש כשממיר אותו — לוקה, הוא הדין כשממיר טוב של קודש. כי עיקר קפידת התורה היא שלא ימיר כלל של קודש (400).

הברייתא הבאה מבארת את ההבדל של "החלפה" ל"המרה".

תנו רבנן: מה שאמרה התורה "לא יחליפנו", היינו בשל אחרים, מחליף בהמתו בבהמת אחרים, וכמו שיבואר, וזו משמעות "חילוף" ששני אנשים מחליפים ביניהם. ומה שאמרה התורה "ולא ימיר אותו" היינו בשל עצמו, בהמת חולין תמורת בהמת קודש, ושתייהן שלו.

ודנה הגמרא: למה כתבה התורה את שתייהן,

402. כלומר, קל וחומר הוא, כשעל ידי הלימוד באים להוסיף דבר חדש שלא היה ידוע עד כה. ועל כך נאמר כלל: אין עונשין מן הדין. מה שאין כן בנידון דידן, אותה בהמה של קדש אם היא היתה "רע" היו לוקין על תמורתה בטוב של חולין אם כן, היא עצמה למה תגרע במה שהיא "טוב".

403. גירסת השיטה מקובצת.

404. הוה אמינא זו היא דוקא בששניה תמין. אבל כשהקודש היא בעלת מום — אדרבה! דרך פדיון הוא, ומותר לעשות כן. וכל זה מבואר באריכות בשילהי פרק חמישי. ועיין בשיטה מקובצת המעיר כעין זה.

405. הקשה השפת אמת: מה נפשך! אם אכן הקדיש את שניהם — אינו תמורה כלל אלא הקדשה נוספת על הבהמה השניה. ומוכרח לומר שאמר "זו תחת זו" או "תמורת זו", אם כן, הרי באמת אמר "תצא זו ותכנס זו", ובאיזה אופן דיברה הגמרא? ועיין שם פירושו.

400. כלומר, קל וחומר הוא, כשעל ידי הלימוד באים להוסיף דבר חדש שלא היה ידוע עד כה. ועל כך נאמר כלל: אין עונשין מן הדין. מה שאין כן בנידון דידן, אותה בהמה של קדש אם היא היתה "רע" היו לוקין על תמורתה בטוב של חולין אם כן, היא עצמה למה תגרע במה שהיא "טוב".

401. כתב השיטה מקובצת: קושית הגמרא איננה משום דממיר בשלו פשוט יותר [כלומר, ונלמד אותו מקל וחומר מממיר בשל אחרים. ואי אפשר לומר כן, משום ש"אין עונשין מן הדין". ועיין במתן בסתר] דהא ודאי ששניהם שווים, דמה לי בשלו ומה לי בשל אחרים. אלא, לפי שהוא ראשון בפסוק, לכן שואלת הגמרא: לא תכתוב התורה "לא ימיר".

שגם באופן זה עבר על הלאו ולוקה (406).

הגמרא מבררת: **האי בשל אחרים**, שדרשנוהו מ"לא יחליפנו" — **היכי דמי**, איך מדובר?

אי נימא, אם נאמר, שמדובר במחליף, **בהמה הקדש דידיה**, של עצמו, ובהמת חולין היא **דעלמא**, של איש אחר. לא יתכן לומר כן, משום דמי **מצוי מקדיש**, וכי יכול להקדיש בהמת אחרים?! הרי **"איש כי יקדיש את ביתו קודש לה"** אמר רחמנא [ויקרא כז], ודרשינן, **מה ביתו ברשותו**, אף כל דבר שמקדיש — אינו יכול להקדיש אלא כשהוא **ברשותו** (407) —

ואלא, ואם מדובר, **בבהמה דהקדש דעלמא**, של איש אחר, ואותה הוא ממיר בחולין **דידיה** של עצמו, גם כן לא יתכן לומר כן, כי **מי מתפיש**, וכי יכול להתפיש כן?! **והתניא** (408), הרי שנינו בברייתא: **אין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו**.

וקשה, במה מדובר?

ומסקינן: **לעולם**, אמנם מדובר, **בבהמה דהקדש דעלמא וחולין דידיה** (409). ומדובר, כגון דאמר מריה דבהמה דהקדש, בעל בהמת הקדש הרשה להמיר על בהמתו, ואמר מפורשות **"כל הרוצה להמיר בבהמתו יבא וימיר"**. ובאופן זה נתפסת עליה תמורה (410), וזו התמורה שאסרה התורה באמרה **"לא יחליפנו"** (411).

מתניתין:

ממירין, קרבן אחד של חולין בשנים של קודש, שאם אמר על בהמת חולין "הרי זו תחת אלו", תמורתו תמורה.

וכן ממירים שנים של חולין באחד של קודש, וכן אחד כמאה, ומאה באחד, דברי חכמים. (412)

יועיל מעשים של שליח בממון אחרים.

410. לעיל מבואר האם הוא מטעם שליחות או מטעם אחר.

411. בשיטה מקובצת מובאת גירסא אחרת, ונביא מקצתה:

וצריכי, להשמיענו גם "לא יחליפנו" וגם "לא ימיר". דאי אשמועינן ממיר — משום הכי לקי דהקדש ברשותיה, אבל חליפין דלאו ברשותיה, אימא: לא לקי.

ואי אשמועינן חליפין — משום דקאמר חדא לחולין, אבל ממיר אימא ליקדש לתרווייהו ולא לקי. קמשמע לן.

412. ביאור הגרי"ז

406. ולעיל מבואר באריכות אם הם שני לאוין נפרדים. ואם ברייתא זו מוסכמת על דעת הכל.

407. אף על פי שהגמרא הביאה כאן דרשה שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, מכל מקום, בודאי הכוונה לדבר שאינו שלו. אלא, שלענין סוגייתנו אין נפקא מינה בין דבר שאינו שלו לדבר שאינו ברשותו.

408. גירסת השיטה מקובצת.

409. כתב השיטה מקובצת [מהדורת ריד"א]: למה לא אמרה הגמרא שמדובר ב"של הקדש דידיה וחולין דעלמא", וכגון דאמר "כל הרוצה להמיר בחולין דידי ימיר"? לפי דלא תפיס הקדושה בבהמה ד"אין שליח לדבר עברה" ולא

ממירין אלא בקרבן אחד.

ומנין שאין ממירין אלא על בהמת חולין אחת ולא יותר? שנאמר "ותמורתו",

רבי שמעון אומר: אין ממירין אלא אחד באחד, משום שנאמר [ויקרא כז] "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". "הוא", משמעותו "המיוחד", שהוא אחד בלבד. ומכאן שאין

ובכל זאת מבואר ברש"י [שם בדף כז] שאם היו לפניו שתי בהמות של קודש, אחת טובה והשניה רעה, והמיר בהן בהמת חולין רעה, חלה התמורה מכח השני, שאינו רע.

והדברים צריכין ביאור. כי אם אכן חלה הקדושה משניהם יחדיו במעשה אחד, למה חלה התמורה מהשני הטוב, ולמה לא נאמר שאינה חלה היות ואחד מהם הוא רע, שאין תמורת רע נתפסת עליו?

ומבאר הגרי"ז, שלכאורה יש להקשות איך חלה התמורה אחד משנים, הלא אי אפשר להם לחול בזה אחר זה, והרי קיימא לן "כל שאינו בזה אחר זה, אפילו בכת אחת אינו" [עיי' שם שמאריך בציוור האופנים על פי התוס' זבחים ל א ד"ה דבריו], ואיך חלה קדושת שניהם יחדיו? וצריך לומר שהוא דין מיוחד בתמורה, שאפשר לעשותה בכת אחת אחד משנים, למרות שאינה בזה אחר זה. כלומר [כך נראית כוונת הגרי"ז], שאם היה הדין שהתמורה חלה מ"שניהם", היה יתכן להקשות איך חלה התמורה הלא אינה ב"זה אחר זה", אבל האמת היא שהתמורה חלה מ"שנים" כ"אחד", כלומר, התורה חידשה שאין חילוק בין "אחד באחד" ל"אחד משנים" ובכל אופן חלה התמורה, ומשיכת כת התפסת הקדושה אינה משני הבהמות, אלא עצם מעשה ההמרה, ולא משנה כמות הבהמות שמהם נמשכת הקדושה.

וכל זה אמור כששניהם הם במצב שאפשר להתפס עליהם [ואז כשאחת מהם היא קדושה דחוייה נתפסת הקדושה להיות כמותה, על פי הכלל ש"כל שאתה מהווה ממנה תהיה כמותה"]. מה שאין כן כשאחד מהם אינו בר

יש לחקור: הממיר אחד בשנים, לדעת חכמים שהתמורה חלה, האם היא חלה מקדושת שניהם, או רק מאחד מהם? אם תמצ' לומר משניהם, מה יהיה הדין אם אחד מהם הוא קדושה שאין נתפסת בה תמורה, כגון כלאים וכיוצא בו [עיי' לקמן יז א], האם תחול קדושת התמורה מהשני? וכן לגבי הממיר קדושה דחוייה [עיי' לקמן כו א] שתמורתה כמותה, ובהמת התמורה דחוייה כמוה, כמבואר ברמב"ם [פרק ג הלכה ג], האם כשהמיר בשנים, ואחד מהם קדושתו דחוייה, האם נתפסת על התמורה קדושה דחוייה כיון שהיתה ההמרה גם מכח הדחוייה, או שחלה על התמורה קדושה גמורה, מכח השני שקדושתו אינה דחוייה?

וכן בממיר שנים באחד, יש לחקור האם נתפסת התמורה בכת אחת על שניהם, או בזה אחר זה?

ומבאר הגרי"ז בחידושו, שמסתבר לומר שממיר אחד בשנים, הוא מעשה אחד של תמורה, וחלה הקדושה משניהם יחד, ולא מאחד מהן, מזה או מזה. וכן כשממיר שנים באחד, נעשה מעשה התמורה על שניהם יחדיו.

ובממיר שנים כאשר קדושת אחד מהם היא קדושה דחוייה, הרי כיון שהוא מעשה אחד של הקדושה, חלה גם על התמורה קדושה דחוייה, אף על פי שהשני אינו קדושה דחוייה, מאחר שהקדושה נתפסת משניהם.

וכל זה אמור כששניהם הם במצב שמתפסין בהם. אבל כשאחד מהם הוא במצב שאין מתפסין בו כלל, נתפסת התמורה מכח השני. והגרי"ז מוכיח כן מדברי רש"י. דהרי שיטת רש"י היא שרע ברע אינו עושה תמורה.

רבי שמעון אומר: אין ממירין אלא אחד באחד, משום שנאמר "בהמה בבהמה", ודרשינן, ולא בהמה בבהמות, ולא בהמות בבהמה. ולדעתו "בהמה" משמעותה אחת בלבד.

אמרו לו חכמים לרבי שמעון: מצינו בלשון המקרא, הרבה בהמות שקרויה "בהמה", שהוא שם כולל למין הבהמה, כמו שנאמר [יונה ד] "ובהמה רבה".

ומבאר הגמרא: ורבי שמעון משיב שמשם אין ראייה! כי אכן, הרבה בהמות "בהמה רבה" איקרי, אבל "בהמה" סתם, בלשון יחיד, לא איקרי, שהרבה בהמות אינם נקראים "בהמה". (417)

ודרשינן, תמורתו דומיא דידיה, מה "הוא", הקרבן, מיוחד, (413) אף תמורתו (414) מיוחדת. (415)

גמרא:

ודנה הגמרא: מנא הני מילי, מנין דברים אלו?

ומביאה הגמרא ברייתא שמבואר בה טעם המחלוקת בין רבי שמעון וחכמים.

דתנו רבנן: אמרה תורה [שם] "ואם המיר ימיר בהמה בבהמה", מכאן אנו למדים שממירין אחד בשנים, ושנים באחד. אחד במאה, ומאה באחד. וכמו שיבואר, ש"בהמה" יכולה להתפרש כ"בהמות". (416)

על שם ה"מין" ואז כולל אפילו הרבה בהמות [כמו שנאמר "וימח את כל היקום... ועד בהמה". וכן "זאת הבהמה אשר תאכלו"], או על בהמה אחת. ולכן פירשו: משום שנאמר "בהמה בבהמה", ולא כתוב "בהמה באחרת" — משמע: או בהמה אחת בבהמות הרבה או בהמות הרבה בבהמה אחת.

417. כתב הצאן קדשים: אף על גב דמצינו בתורה [בראשית לב] "ויהי לי שור וחמור", ובוודאי הכוונה לשוורים וחמורים הרבה כמו שפירש שם רש"י: לשון בני אדם קורא לשוורים הרבה — שור, אינו אומר "קראו התרנגולים" אלא "קרא התרנגול"?

ויש ליישב: בשלמא התם — אין נפקא מינה לדינא בכל זה, משום הכי דיבר הכתוב בלשון בני אדם. אבל הכא, כיון שנפקא מינה לדינא — אם אכן ממירין אחד בשנים או שנים באחד, היתה התורה כותבת "בהמה בבהמות" או "בהמות בבהמה". ורבי שמעון היה יכול

התפסה, הרי הוא כאילו התפיס אחד באחד.

413. ש"הוא" משמע אחד. כן פירש רש"י. ובעל המאור מפרש [חולין פרק ד מובא בתוספות רבי עקיבא איגר] משום שתמורה הוקשה למעשר בהמה, הילכך דרשינן, מה "הוא" כלומר "מעשר בהמה" — מיוחד, כמבואר בהלכות מעשר בהמה, אף תמורה מיוחדת.

414. גירסת השיטה מקובצת.

415. השפת אמת מסופק אם לדעת רבי שמעון יכול להמיר שנים בשנים. הואיל ויתכן שלרבי שמעון עיקר קפידת התורה הוא שהתמורה תהיה כמו הקרבן, או דילמא דוקא אחד באחד.

416. ברייתא זו מובאת בתורת כהנים. ומבאר הקרבן אהרן, שטעמם של חכמים הוא: משום דשם "בהמה" אפשר לפרשו בשני אופנים, או

ותמהה הגמרא:

וכי טעמא דרבי שמעון משום "בהמה" הוא, שמשמעו לשון יחיד?! והא טעמא דרבי שמעון משום שנאמר "הוא", ודרש, מה הוא מיוחד אף תמורתו⁽⁴¹⁸⁾ מיוחדת, כמבואר במשנתנו.

ומתריצין [לשון ראשון]: אמר רבי שמעון בן לקיש: מודה רבי שמעון שממירין אחד באחד, וחוזרין וממירין באותו קרבן שכבר הומר בו פעם אחת. כלומר, אין ממירין שנים באחד בבת אחת, אבל ממירין כמה פעמים על אותו קרבן. מאי טעמא⁽⁴¹⁹⁾ קדושה ראשונה של הקרבן שהמירו בו, להיבן הלכה? וכי אם המירו בו פעם אחת הלכה לה הקדושה, ואי אפשר להמיר בו עוד?!

כלומר⁽⁴²⁰⁾ אמנם, רבי שמעון דורש מ"הוא" ו"תמורתו" שאין ממירין אלא אחד באחד, כמבואר במשנה, אך מדרשה זו כשלעצמה היה מקום לומר שאין ממירין וחוזרין וממירין, מפני שגם ההמרה צריכה להיות מעשה "מיוחד", הנעשה פעם אחת בלבד. לכן הוצרך לדרשה נוספת, "בהמה בבהמה", לומר, שממירין וחוזרין וממירין, מאחר שבכל פעם אינו ממיר יותר מבהמה אחת, ושפיר נקרא "בהמה בבהמה".

לשון אחר:

ותמהינן: וטעמא דרבי שמעון משום "בהמה" הוא?! והא טעמא דרבי שמעון משום "הוא", מה הוא מיוחד אף תמורתו מיוחדת?

ומתריצין: מעיקרא, בתחילה אמר להן רבי שמעון מן "והיה הוא ותמורתו", כמו שאמרה המשנה. וכי חזא, וכשראה לנכון, דרשי רבנן מ"בהמה בבהמה", אמר להם איחו, השיב להם, מהתב, מאותו מקרא שאתם מביאים ראייה לשיטתכם, נמי מצינן למילף טעמא דרבי, אפשר לי גם ללמוד את שיטתי, כמבואר בברייתא, משום שלא נאמר "בהמות" אלא "בהמה".

הגמרא מביאה מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אליבא דרבי שמעון, אם ממירין וחוזרים וממירים. אלא, שלפי לשון שני היא מחלוקת חדשה, ואינה קשורה ליישוב סתירת המשנה והברייתא. ולפי לשון ראשון הוא המשך להנאמר לעיל [וצריכין לגרוס: "גופא"].

אמר ריש לקיש: מודה רבי שמעון שממירין וחוזרין וממירין. מאי טעמא? קדושה ראשונה דהקדש ראשון להיבן הלכה? כמבואר.

ורבי יוחנן אמר: כשם שלדברי רבי שמעון, אין ממירין שנים באחד, כן אין ממירין

בטעם זה להשיב על דברי חכמים, אלא שמישיב בדחייה עדיפה, ש"בהמה רבה" איקרי ו"בהמה" לא איקרי.

419. ללשון ראשון שנלמד מ"בהמה בבהמה" — צריך עיון: למה הוצרך להביא טעם לדבר? וצריך לבאר: שלא גרסינן ליה, או שבא לדרוש "טעמא דקרא".

418. גירסת השיטה מקובצת.

420. על פי השיטה מקובצת והגר"א,

והזורין וממירין.

סוגיית שני גופים ושתי קדושות

תניא כוותיה דרבי יוחנן, שנינו בברייתא כדבריו, תניא, ושנינו בברייתא אחרת, כוותיה דריש לקיש.

הגמרא מביאה כמה ספיקות שהסתפק רבי אבין לדעת רבי שמעון [אליבא דרבי יוחנן], הסובר, שקרבן אשר המירו בו פעם אחת, אין תזורין וממירין בו.

תניא כוותיה דרבי יוחנן: כשם שאין ממירין שנים באחד, (421) כך אין ממירין וזורין וממירין.

והספק הוא כאשר הקדושה "הועברה" לבהמה אחרת, והמירו בבהמה האחרת, האם תמורתו תמורה. וצדדי הספק יבוארו בגמרא.

תניא כוותיה דריש לקיש: יכול כשם שאמר רבי שמעון שאין ממירין שנים באחד, כך אין ממירין, וזורין וממירין? תלמוד לומר "והיה הוא ותמורתו", (422) אפילו במאה. (423)

ל"העברת הקדושה" יש כמה אופנים:

ומתורצת קושיית תוס'.

שלוקה במנין הבהמות שהמיר — היינו דוקא בהמיר בזה אחר זה, אבל אם המיר בבת אחת — אינו לוקה אלא אחת.

421. גירסת הרש"ש.

ומבאר הגרי"ז שהקריית ספר סבר, שהיות ועשה מעשה אחד של תמורה — אינו לוקה אלא אחת, והמלקיות הם כפי מנין המעשים. אבל הגרי"ז מוכיח מהמשך לשון הרמב"ם שם [הלכה טו]: אבל הממיר בבהמה וחזר והמיר בה וחזר והמיר אפילו אלף — כולן תמורה ולוקה על כל אחד ואחד. משמע שבהלכה הקודמת מדובר בהמיר בבת אחת, ולכן חילקם הרמב"ם לשתי הלכות. ועיין שם עוד שמוכיח כן מהסוגיא לקמן [כז א].

422. פירש החיי אריה: כיון שהתורה אמרה "ואם המיר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", דרשין שבשעת ההמרה יהיו אחד באחד, ואילו אחר כך — תזורין וממירין. ופירוש זה לכאורה מנוגד לביאור השיטה מקובצת והגרי"א שריש לקיש דורש מ"בהמה בבהמה". וכן הקשה החק נתן [על תוס' ד"ה והא].

אבל השפת אמת מבאר: ממה שכתוב "והיה" דרשין, שאפילו הויה אחרת כמה פעמים יכול להמיר.

423. ביאור שיטת הרמב"ם

ומבאר הגרי"ז, שהרמב"ם סובר שאף על פי שהמיר במעשה אחד, מכל מקום, כיון שחלה כמה וכמה "המרות", ועל כל בהמה ובהמה חלה המרה אחת — הריהו לוקה כפי מנין ה"המרות".

כתב הרמב"ם [פרק א מהלכות תמורה הלכה יד]: או שהמיר אחד במאה או מאה באחד בין בבת אחת בין בזו אחר זו — הרי זו תמורה ולוקה כמנין הבהמות שהמיר. וכתב הקריית ספר שמה שכתב הרמב"ם

ועיין שם שמוכיח מזבחים [ט א] שבחלות תמורה לוקה אפילו בלי מעשה תמורה. והגרי"ז עצמו מקשה על חידוש זה. שהרי הרמב"ם סובר [ומבואר לעיל דף ב בהערה]

הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו. ונפל בו מום, וחילל קדושתו על בהמה אחרת, וגם היא אשם כמותו. ועתה נאבד אותו אשם השני ונתכפר באחר. ואחר כך נמצא, וניתק לעולה. נמצא שאותו קרבן השני שעתה הוא עולה, הוא גוף אחר מהאשם הראשון שנפל בו מום [שבו אין ממירים הואיל וכבר המירו בו], וגם קדושה אחרת, שהרי ניתקה ממנו קדושת אשם לקדושת עולה.

בכל אלו דנה הגמרא. ויש בענין זה שתי לשונות בגמרא, לשון הבבלי ולשון הירושלמי — במה אכן הסתפק רבי אבין.

בעי רבי אבין: לדברי האומר "אין ממירין וחוזרין וממירין", מה הדין אם הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו. ועליו אינו חוזר וממיר.

והומם הראשון, שנפל בו מום, וחיללו על ט-ב קרבן אחר, ואותו אחר [השני] אבד, ונתכפר

א. "שני גופים וקדושה אחת". כגון: הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו. ועליו אי אפשר לחזור ולהמיר בו. אלא שנפל בו מום, וחילל קדושתו על בהמה אחרת. ונמצא עתה שהבהמה האחרת היא קרבן אשם, ויש לה אותה קדושת אשם, אלא שהוא גוף אחר.

ב. "שתי קדושות וגוף אחד". כגון: הפריש אשם להתכפר בו, והמיר בו, ועליו כמו שהוא אי אפשר לחזור ולהמיר עליו. אלא, שנאבד, ונתכפר באשם אחר שהפריש מעדרו והקדישו לאשם, והקריבו, ואחר כך נמצא הראשון. ודינו אחרי הימצאו, שהוא "ניתק לעולה", שניתקת קדושתו מקדושת אשם והרי הוא עולה, כדין אשם שכיפרו בעליו באחר. (424) נמצא, שבהמה זו עצמה אין בה אותה קדושת אשם הקודמת [שקדושה זו כבר "נתרוקנה" מדין תמורה, אחרי שהמירו כבר עליה], ויש לה קדושה אחרת.

ג. "שני גופין ושתי קדושות". כגון, (425)

עליו! ונמצא הראשון וניתק לעולה, ומיבעי ליה אם חוזרין וממירין על הראשון שהוא גוף אחר וקדושה אחרת? ובציור זה לא נצטרך לומר שהומם וחיללו.

ומתמצים מן הסברא, שבאופן זה פשוט לו לרבי אבין שהראשון לא איבד "כחו" להמיר בו מחמת השני. כלומר, על השני הבא מחמת הראשון וקדושתו היא מכחו — יתכן להסתפק ולומר שאיבד "כחו" העצמאי לגבי דין תמורה, ויש צד לומר שאין ממירין עליו. אבל להיפך לא יתכן לומר כן, ופשוט שממירין עליו.

וחוזרים ומקשים, שבכל זאת יש לצייר "שני גופין ושתי קדושות" באופן אחר, בלי שהומם. והוא: הפריש אשם להתכפר בו והמיר בו. ונאבד, והפריש אחר להתכפר בו, ונמצא

ששותפין שהמירו לא נתפסת התמורה, ובכל זאת לוקין. הרי שהמלקיות היא על מעשה התמורה ולא על חלות התמורה?

424. רש"י כתב שניתק לעולת נדבת ציבור. ועיין רש"י הטוען שלא יתכן, כי לדעת הסובר שניתק לעולת צבור אינו עושה תמורה, אלא רק למאן דאמר שניתק לעולת יחיד — עושה תמורה, ואליבא דידיה בעי רבי אבין. והמראה כהן גורס כן ברש"י. ועיין בשפת אמת.

425. הקשו התוס' בשיטה מקובצת בהשמטות: למה לא ציירה הגמרא "שני גופין ושתי קדושות" באופן זה: הקדיש אשם להתכפר בו [ולא המיר עליו] ונאבד והפריש אחר להתכפר בו, והמיר